

VERKLEED ALS DE DOOD KOMEN
VREDESACTIVISTEN SHOPPEN
BIJ EEN WAPENBEURS IN BRNO
(TJECHÍE), MEI 2015

Foto: Majda Slámová

STOP DE WAPENHANDEL

- Wapenindustrie verdient aan vluchtelingen •
- Nederland steunt bezetting Palestina • Militarisering van binnenlandse veiligheid • Muis tegen olifant •

Wapenindustrie verdient dubbel

2016 is een triest recordjaar: het aantal vluchtelingen dat omkwam in pogingen om Europa te bereiken is nog nooit zo hoog geweest. In de eerste tien maanden van het jaar kostte dit het leven aan meer 4.000 mensen, meer dan in heel 2015, het vorige recordjaar. Dit is geen ongelukkig toeval, maar een direct gevolg van de koers die de EU en haar lidstaten voeren in reactie op het groeiende aantal vluchtelingen, een koers die vrijwel uitsluitend gericht is op het opvoeren en militariseren van grensbewaking. Grote winnaars bij deze koers zijn militaire en security-bedrijven.

Het verhaal begint eerder. De meeste vluchtelingen komen uit de door oorlog, geweld en mensenrechtenschendingen geteisterde regio Midden-Oosten en Noord-Afrika. Een constante toevoer van wapens levert de brandstof om de chaos en het geweld gaande te houden en te verergeren. Europese wapenleveranties hebben hier een belangrijk aandeel in. In het decennium van 2005 tot 2014 verstrekten EU-lidstaten wapenexportvergunningen voor bestemmingen in die regio ter waarde van meer dan 82 miljard euro. Een flink deel daarvan kwam ten goede van de vier grootste Europese wapenbedrijven: BAE Systems (Verenigd Koninkrijk), Airbus (trans-Europees, met hoofdkantoor in Leiden), Leonardo (Italië, voorheen bekend als Finmeccanica) en Thales (Frankrijk, met ook vestigingen in Nederland).

Ook nu gaan wapenleveranties gestaag door. Mede dankzij campagnes van anti-wapenhandel- en mensenrechtengroepen riep het Europese Parlement afgelopen februari op tot een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië, met name vanwege het plegen van oorlogsmisdaden in de oorlog in Jemen. Hieraan werd echter noch door de Europese Raad noch door de lidstaten gevolg gegeven. Waar sommige landen, waaronder Nederland, inmiddels een strikter (hoewel geen sluitend) beleid hanteren, gaan anderen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Tsjechië, Bulgarije en Frankrijk, onverminderd door met het verkopen van wapens.

Je zou mogen verwachten dat mensen die gedwongen worden te vluchten voor

deze mede door Europese wapens, en breder gezien door de Westerse oorlogspolitiek, veroorzaakte ellende een veilig heenkomen wordt geboden. In de praktijk is niets minder waar. Vluchtelingen worden gezien als een probleem en dreiging voor Europa.

De basis voor het huidige Europese grensbeleid werd in 1985 gelegd met het Schengenakkoord, waarin opheffing van controle aan de grenzen binnen de EU werd vergezeld van nadruk op bewaking van de Europese buitengrenzen. Dit is sindsdien een voortgaand proces van steeds meer grensbewaking geweest, dat met de start van de huidige vluchtelingtragedie, begin 2015, in een stroomversnelling kwam.

Het militariseren van de grensbewaking is inmiddels tot grote hoogte gestegen: diverse lidstaten zetten hun krijgsmachten in aan de grenzen om vluchtelingen tegen te houden, er verschijnen daar steeds meer hekken (met surveillancetechnologie) en naast de al langer bestaande missies van het EU-grensbewakingsagentschap Frontex werd een aparte militaire EU-grensbewakingsmissie gestart voor de kust van Libië. Deze 'Operatie Sophia' (ook bekend als EUNAVFOR MED) heeft de ambitie om ook op Libisch grondgebied actief te worden.

De NAVO speelt een groeiende ondersteunende rol. In eerste instantie namen NAVO-schepen deel aan de grensbewakingsmissie op de Egeïsche Zee, tussen Turkije en Griekenland. In het najaar kondigden NAVO en EU samen aan dat de eerste ook gaat deelnemen aan Operatie Sophia.

Frontex, het grensbewakingsagentschap van de EU, wordt intussen uitgebreid tot een Europese Grens- en Kustwacht, met meer middelen en meer bevoegdheden. Deze krijgt het recht eigen materieel aan te schaffen en mag, op beslissing van de Raad van de EU, interveniëren in lidstaten die hun grensbewaking niet stevig genoeg op orde hebben, desnoods zonder instemming van de betreffende lidstaat. Samenwerking met buurlanden van de EU staat eveneens hoog op de agenda.

De inzet van derde landen als grenswachten voor de EU is sowieso een van

de peilers van het Europese grensbewakingsbeleid. Er wordt steeds meer ingezet op deze zogenaamde 'externalisering' van de grenzen, die vluchtelingen al eerder op hun weg richting Europa moet tegenhouden. De migratiedeal met Turkije is hiervan het bekendste voorbeeld. Turkije kreeg 3 miljard euro om Syrische vluchtelingen in het land te houden of 'terug' te nemen vanuit Griekenland. Onderdeel van deze deal is steun voor de aanschaf van nieuw grensbewakingsmaterieel voor de Turkse kustwacht. Zoals door nagenoeg iedereen met enig verstand van zaken voorspeld werd, heeft de poging de route naar Europa via Turkije te sluiten ertoe geleid dat vluchtelingen gedwongen werden andere, vaak gevaarlijkere, migratieroutes te kiezen. Egypte en Libië kwamen naar voren als landen waar meer vluchtelingen vandaan vertrokken. En terwijl het aantal vluchtelingen dat de oversteek naar Europa ondernam in 2016 (tot en met oktober ruim 300.000 mensen) beduidend lager lijkt uit te komen dan in 2015 (ruim een miljoen mensen), is het aantal doden dus juist gestegen.

In plaats van zich iets aan te trekken van de vreselijke consequenties van deze keten van het verschuiven van routes, kiest de EU er liever voor met landen in gesprek te gaan om soortgelijke deals als die met Turkije te sluiten. Daarbij wordt ook gesproken over het gebruiken van het Europese ontwikkelingssamenwerkingsgeld voor het uitbreiden van de grensbewakingsrol van krijgsmachten in diverse Afrikaanse landen.

FINANCIERING

Ook binnen Europa financiert de EU het opvoeren en militariseren van grensbewaking. Door middel van diverse fondsenprogramma's geeft de EU hiervoor in de periode 2004-2020 zo'n 4,5 miljard euro subsidie aan lidstaten. Een flink deel van dit geld wordt gebruikt voor de aanschaf van (militair en security) materieel. De afgelopen jaren kregen diverse landen, met name die in Zuid- en Zuidoost-Europa daarnaast in totaal enkele honderden miljoenen euro's aan zogenaamde 'noodfinanciering' om grensbewaking en -controle te versterken.

Ook via de langlopende Europese on-

aan vluchtelingentragedie

Foto: EunaVfor Med

derzoeks- en ontwikkelingsprogramma's, de zogenaamde Framework Programs, gaat EU-geld naar projecten die zich richten op grensbewaking. Zulke projecten lopen uiteen van het ontwikkelen van nieuwe detectiemethoden tot de inzet van drones. Bedrijven als Airbus, Thales en Leonardo behoren hierbij tot de belangrijkste profiteurs.

Financiering voor security-onderzoek werd mede ingesteld door intensieve lobby vanuit de industrie. Ook op andere vlakken is de invloed van de industriële lobby merkbaar, die bijvoorbeeld al jaren geleden aandrong op het instellen van een Europese Grens- en Kustwacht, zoals die nu daadwerkelijk opgericht is. Goede contacten met Europese Commissarissen, beleidsambtenaren en Europarlementariërs spelen een belangrijke rol bij deze lobby. Men ontmoet elkaar het hele jaar door op bijvoorbeeld door de industrie georganiseerde conferenties, op internationale militaire en security-beurzen en bij speciale industrie- en demonstratiedagen van Frontex. Tekenend is dat de nieuwe Europese Grens- en Kustwacht als één van de eerste dingen de industrie uitnodigde om deel te nemen aan

een bijeenkomst van het agentschap.

De waarde van de internationale grensbewakingsmarkt werd in 2015 op ongeveer 15 miljoen euro geschat. Volgens voorspellingen zal dit in 2022 al nauwelijks verdubbeld zijn. De verwachte groei op de Europese markt vormt hier een onderdeel van. Cynisch genoeg duiden de Europese wapengiganten Airbus, Leonardo en Thales ook weer op als grote spelers in deze markt, naast het Franse militaire bedrijf Safran en het Spaanse technologiebedrijf Indra. Ze leveren zowel 'traditionele' militaire goederen als helikopters en radar voor schepen als nieuwe technologieën op het gebied van surveillance, detectie en identificatie. Soms wordt dit gecombineerd in complete grensbewakingsystemen, zoals het SIVE-systeem dat Indra aan onder meer Spanje en Roemenië leverde.

Het Nederlandse onderzoeksinstituut TNO is belangrijk op de Europese onderzoeks- en ontwikkelingsmarkt, en behoort als zodanig ook tot de tien belangrijkste ontvangers van EU-onderzoeksgeld op het gebied van grensbewaking. Andere Nederlandse bedrijven spelen een bescheidener rol. De Zeeuwse

OPERATIE SOPHIA, LIBIË 2015

scheepsbouwer Damen/De Schelde leverde diverse landen, waaronder Bulgarije, Roemenië en het Verenigd Koninkrijk, (patrouille)schepen voor grensbewaking. En zowel EASP (Schiphol) als Vigilance (Eindhoven) voerden in opdracht van Frontex surveillancevluchten uit boven de Middellandse Zee.

Het is al met al duidelijk dat de militaire en security-industrie de grote winnaar is bij de vluchtelingentragedie. Zij profiteert zowel van de redenen die mensen huis en haard doen verlaten, door eindeloos de brandstof voor gewapende conflicten en repressie te leveren, als van het tegenhouden van deze mensen aan of voor de Europese grenzen. De verliezers zijn de vluchtelingen, die van het begin tot het eind van hun vlucht met geweld geconfronteerd worden, opgejaagd worden, verdrinken in de Middellandse Zee, gedwongen worden in inhumane omstandigheden aan grenzen te bivakkeren en niet zelden in Europa opgesloten of gedeporteerd worden.

Mark Akkerman

Samen tegen de wapenlobby: het Europees Netwerk Tegen Wapenhandel

Sinds 1998 vinden actiegroepen en onderzoekers tegen wapenhandel uit Europa elkaar in het European Network Against Arms Trade (ENAAAT). Het netwerk is informeel en kent geen vaste coördinator of lidmaatschap. Toch wordt intensief samengewerkt. Dat geeft aan hoe groot de inzet en de betrokkenheid van de deelnemers is. De meeste actieve ENAAAT groepen zijn klein en onafhankelijk en hebben hooguit enkele betaalde medewerkers.

Binnen de Europese Unie geldt een bindend Gemeenschappelijk Standpunt wapenexport dat bepaalt dat voor elke militaire export een vergunning moet worden aangevraagd. Die vergunning wordt vervolgens getoetst aan een aantal criteria, onder meer de mensenrechtensituatie in het land waar de wapens naar toe gaan, en of het risico bestaat dat de wapens een conflict verergeren. Dat klinkt heel mooi, maar

weer heel anders kunnen zijn dan de EU richtlijnen; zolang ze maar niet direct in tegenspraak zijn, is dat toegestaan. Het wapenexportbeleid is uiteindelijk altijd nationaal beleid. Een aantal niet-EU landen, zoals Noorwegen, volgt ook de EU richtlijnen.

Toch wordt het Brusselse niveau steeds belangrijker als het over wapenhandel gaat. Het Europees Parlement stemde vorige maand in met de financiering van een onderzoeksprogramma voor de ontwikkeling van nieuwe wapens. Nooit eerder ging er Europees geld rechtstreeks naar de wapenindustrie. En dat terwijl de EU al krap bij kas zit. De vraag of een sterke wapenindustrie de veiligheid van burgers wel een stap dichterbij brengt, wordt niet gesteld.

GESLOTEN DEUREN

Het plan voor subsidie aan de wapenindustrie is door de Europese Commissie achter gesloten deuren ontwikkeld. Een expertgroep die de Commissie adviseerde over het plan bestond voor de helft uit lobbyisten van de wapenindustrie. Volgens de Commissie is onderzoek naar wapens goed voor de werkgelegenheid en technologische ontwikkeling in Europa. Daarbij wordt het oude verhaal van de spin-off van stal gehaald: we zouden veel technologie danken aan de militaire industrie. Dat dit komt omdat de militaire industrie over onderzoeksbudgetten kan beschikken waar veel civiele onderzoekers alleen maar van kunnen dromen wordt daarbij niet vermeld. Bovendien is het spin-off verhaal al lang achterhaald: tegenwoordig vindt de technische vernieuwing plaats in de civiele sector, vooral op informaticagebied, en is er eerder sprake van 'spin-in'. En *last but not least*: als het gaat om de hoeveelheid banen kunnen men veel beter investeren in zorg en onderwijs, waar met minder geld meer mensen (meestal vrouwen) aan het werk kunnen dan in de wapentechnologie (toevallig? een typische mannensector).

Steun aan de Europese wapenindustrie wordt natuurlijk verwelkomd door de ijzervreters die dromen van een Europees leger, iets waar Groot-Brittannië altijd te-

gen was maar dat sinds de Brexit weer tot de mogelijkheden behoort. Deze droom van een Europees leger gaat veel verder dan een efficiëntere Europese samenwerking waarbij materieel van nationale krijgsmachten gedeeld wordt. Het is een droom van mensen die Europa een gezamenlijke buitenlandse en defensiepolitiek willen geven. Maar gezien de weerstand die de EU op dit moment oproept bij burgers is er voor een zo verregaande ontwikkeling nauwelijks democratisch draagvlak. De wapenindustrie ziet echter toch kans ervan te profiteren. Welke wapentechnologie gesubsidieerd zal worden is onbekend. Wie de eigendomsrechten zal opstrijken is evenzeer onduidelijk. Toch gaat het over een subsidieprogramma dat op termijn 3,5 miljard euro zou moeten omvatten.

Het *European Network Against Arms Trade* heeft actie gevoerd tegen deze financiering van de wapenindustrie en wist binnen enkele weken meer dan 60.000 handtekeningen op te halen uit heel de EU. Zonder veel hoop overigens om de maatregel te kunnen tegenhouden, maar met de hoop een uitbreiding van het EU budget voor wapens in de toekomst te kunnen voorkomen. Zonder de actie van het ENAAAT zou niemand van de maatregel geweten hebben; nu is er in heel Europa over geschreven. Sinds kort heeft het ENAAAT een medewerkster die zich primair op Brusselse zaken richt. Ook heel actief in Brussel is de Belgische groep Vredesactie. Zij organiseren acties bij het Europees Defensie Agentschap (EDA), dat in 2004 door de EU is opgericht met als opdracht het ondersteunen van de wapenindustrie. Het Europees Defensie Agentschap organiseerde de afgelopen vijf jaar tientallen ontmoetingsmomenten tussen politici en de wapenindustrie. Meestal zijn dit evenementen achter gesloten deuren, waar kritische stemmen niet welkom zijn. Samen met een kluwen aan netwerken, werkgroepen en adviesgroepen herhalen ze hun credo tot iedereen het gelooft: in onzekere tijden moet er meer geïnvesteerd worden in

Foto: Federik Sadones

BRUSSEL, 16 NOVEMBER 2015. VREDESACTIVISTEN VERSTOREN EEN WAPENCONFERENTIE VAN DE EDA

de toetsing hoeft geen consequenties te hebben. Tenzij er sprake is van een wapembargo mag altijd toch nog een exportvergunning worden afgegeven. Bovendien houden verschillende EU staten er ook eigen regels en beleid op na die

Lees verder op pagina 31

Nederland steunt de bezetting en belegering van Palestina

De Israëlische premier Benjamin Netanyahu was in september op bezoek in Nederland. Met trots sprak Netanyahu over de "Israëlisering van Europa". Ook Nederland importeert veel militaire goederen en kennis uit Israël. Behalve dat het militariseren van onze samenleving geen oplossing zal brengen, is het zeer problematisch dat deze kennis is opgedaan door structurele Israëlische oorlogsmisdaden tegen het Palestijnse volk.

Israël bezet al sinds 1967 illegaal de Westelijke Jordaanoever en drijft de mensen in Gaza tot wanhoop door belegering en bombardementen. Nederland ondersteunt de bezetting en de belegering op meerdere manieren.

Nederland levert een bijdrage aan de bezetting door de aankoop van militaire producten en diensten. De meest recente aanschaf zijn de 'combat proven' Smart Vesten ter waarde van 135 miljoen euro. Deze soldaatuitrusting is een productie van het Frans-Nederlandse Thales samen met het Israëlische wapenbedrijf Elbit Systems. Hierin zijn onder meer communicatiesystemen verwerkt die zijn ontwikkeld op basis van gevechtssituaties van het Israëlische leger. Ook stroomt er Nederlands geld naar de Israëlische wapenindustrie via de import van diensten. *Elbit Systems of America*, een volle dochteronderneming van het Israëlische bedrijf Elbit, onderhoudt de Nederlandse F-16s en Apaches. Op de vliegbasis Woensdrecht heeft Elbit een eigen werkplaats voor onderhoud aan F-16-onderdelen. In de toekomst zal Elbit in Woensdrecht ook onderhoud verzorgen voor de F-35 (JSF). Samenwerking met Israëlische wapenproducenten is, in welke vorm dan ook, onwenselijk omdat de expertise grotendeels is opgebouwd in militaire acties tegen Palestijnen tijdens de jarenlange illegale bezetting. Samenwerking houdt het systeem in stand en geeft de ruimte om nieuwe producten te ontwikkelen, die vervolgens weer ingezet kunnen worden tegen Palestijnen.

Daarnaast blijkt dat ondanks het 'zeer restrictieve' wapenexportbeleid er wel degelijk goederen vanuit Nederland in

ACTIVISTEN BEZETTEN WAPENFABRIEK VLAKBIJ BIRMINGHAM (ENGELAND), 5 AUGUSTUS 2014

Israël belanden die voor militair gebruik zijn. Vooral voor *dual-use* goederen, goederen met zowel een civiele als militaire toepassing, blijkt de grens niet gesloten. Onder meer wordt nachtzichtapparatuur geleverd die kan worden ingezet in de bezette Westelijke Jordaanoever of in Gaza. Tevens is er veel onduidelijkheid rond de export van in Nederland geproduceerde onderdelen van wapensystemen. Nederland heeft geen enkele garantie dat geproduceerde onderdelen die aan de Verenigde Staten geleverd worden niet in Israëlische F-16's, F-35's, Apaches en Hellfire raketten worden ingebouwd. F-16's, F-35's, Apaches en Hellfire raketten worden veelvuldig ingezet door Israël bij beschietingen en bombardementen in Gaza en de Westbank. Ook belandt veel geld voor onderzoek en ontwikkeling bij wapenproducenten via Europese 'innovatieprogramma's'.

SAMENWERKING

De betrekkingen tussen Nederland en Israël op militaire gebied zijn goed. Nederland ondersteunt de Israëlische misdaden financieel en moreel door actieve militaire samenwerking. De Nederlandse

minister van defensie Hennis en haar toenmalige ambtgenoot Ya'alon ondertekenden in 2014 een verklaring waarin zij zich uitspraken voor verdere militaire samenwerking. Zo maakt het Nederlandse Korps Commandotroepen gebruik van trainingsfaciliteiten in Israël. Daarnaast is er intensieve uitwisseling van kennis op het gebied van drones, geïmproviseerde explosieven en cybertechnologie.

Nederland moet alle militaire samenwerking en kennisuitwisseling met Israël beëindigen. Het is niet mogelijk om je als regering uit te spreken tegen de bezetting en tegelijkertijd te pleiten voor het aanhalen van de militaire banden met Israël. Steun aan het Israëlische leger en de militaire industrie staat gelijk aan het steunen van de bezetting, omdat ze de pilaren zijn die de bezetting dragen. De bezetting en de militaire 'oplossingen' leiden enkel tot meer geweld en zijn zowel nadelig voor Palestijnen als Israëli. We moeten op zoek naar oplossingen waarvan niet alleen de militaire industrie maar iedereen profiteert.

Stop Wapenhandel

Cartoon: Paresh Nath

Militarisering van binnenlandse veiligheid

Begin dit jaar kondigde de politie aan dat agenten die patrouilleren op openbare plekken met mitrailleurs uitgerust kunnen gaan worden. Na de aanslagen in Brussel van afgelopen maart verschenen op diverse stations inderdaad surveillerende agenten met machinegeweren. Een toonbeeld van het vervagen van de scheidslijnen tussen militaire en politionele inzet op veiligheidsgebied.

Dit is een trend die zich enerzijds kenmerkt door meer inzet van militairen voor binnenlandse veiligheid en anderzijds door het militariseren van de politie, bijvoorbeeld door de inzet van militaire middelen, en het

vaker inhuren van private militaire en security-bedrijven. Door dit alles wordt een groeiende security-markt gecreëerd, waar de militaire industrie zich enthousiast op heeft gestort.

In diverse andere Westerse landen neemt het fenomeen van militarisering van binnenlandse veiligheid veel ernstiger vormen aan. In de Verenigde Staten is het geen uitzonderlijk beeld dat zwaar-bewapende politie in camouflagekleding met pantservoertuigen door de straten trekt, zoals in de nasleep van de racistische politiemoord op Michael Brown in Ferguson in de zomer van 2014. In diezelfde periode verscheen het boek 'The Rise of the Warrior Cop' van journalist

Radley Balko. Hij analyseert hierin de militarisering van het politieoptreden in de VS sinds de jaren zestig, dat onder meer gevoed wordt doordat steeds meer militaire middelen voorhanden komen. Dit zou ertoe bijdragen dat ook de manier van denken in politieoptreden steeds meer gelijkenis gaat vertonen met die op militaire slagvelden. Denk hierbij ook aan terminologie als de *war on drugs*.

CONTROLE OVER DE BEVOLKING

De wapenindustrie vaart er wel bij. In de nasleep van de aanslagen in New York en Washington van 11 september 2001 groeide de markt voor binnenlandse vei-

ligheid met een enorm tempo. Grote wapenbedrijven stampten nieuwe security-afdelingen uit de grond en promootten de een na de andere ‘oplossing’ voor al dan niet bestaande problemen. Daarnaast staken nieuwe gespecialiseerde bedrijven de kop op.

Waar de ontwikkelingen na september 2001 begonnen met inzet van militaire middelen in het kader van de binnenlandse ‘oorlog tegen terrorisme’, breidden deze zich allengs uit tot een discours waarin autoriteiten steeds meer controle over de bevolking probeerden uit te oefenen, met name over degenen die niet netjes in het gareel liepen. Omstreden wetgeving als de Amerikaanse Patriot Act of het Kaderbesluit Terrorismebestrijding van de EU passen naadloos in deze ontwikkelingen. In dit kader wordt bijvoorbeeld steeds meer informatie opgeslagen over mensen en worden informatiestromen (zoals telefoon- en internetverkeer) gemonitord en bewaard. De militaire industrie speelt hierop in en breidt daarbij haar werkgebied uit tot zaken als biometrische identificatie en onderscheppings-technologie.

Ook het volgen en beïnvloeden van fysieke bewegingen van individuele of groepen mensen is een onderdeel van dit geheel. Camerasurveillance, inclusief (voorspellende) analyse van beelden, inzet van drones en het gebruik maken van middelen voor *crowd control* zijn hier voorbeelden van. Dit zijn wederom toepassingen waar ook de wapenindustrie zich de afgelopen jaren op is gaan toeleggen. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van niet-dodelijke wapens, zoals elektroshockwapens als *tasers*.

INTERNE EN EXTERNE VEILIGHEID

De vervaging van scheidslijnen tussen militaire en civiele veiligheid is ook terug te zien bij industriële wapenbeurzen. ‘Veiligheid’ is uitgegroeid tot een belangrijk deel van grote traditionele wapenbeurzen en heeft daarnaast een toenemend aantal eigen specifieke beurzen, waar veel wapenbedrijven ook weer opduiken, in het leven geroepen. Amerikaanse, Britse en Israëlische bedrijven lopen voorop in deze *homeland security*-markt. Nederlandse bedrijven spelen een bescheidener rol, al zijn TNO en Fox-It grote spelers op de internationale markt op het gebied van onderzoek en ontwikkeling van security-toepassingen respectievelijk *cyber security*.

De militarisering van veiligheid zet mensenrechten en privacy onder druk. Onderzoek wees uit dat sinds september 2001 de mensenrechten in Westerse landen systematisch vaker zijn geschonden, veelal met een beroep op de noodzakelijkheid met het oog op veiligheid. Mensenrechten- en burgerrechtenorganisaties maken zich ernstige zorgen over deze ontwikkelingen. Het European Civil Liberties Network waarschuwde al in 2009: “De EU bevindt zich middenin een paradigmaverschuiving met betrekking tot de

‘Veiligheid’ is uitgegroeid tot een belangrijk deel van grote traditionele wapenbeurzen [...]

manier waarop Europa en de wereld daarbuiten worden beveiligd. Dit is het gevolg van een aantal onderling samenhangende historische trends, waaronder de geleidelijke vervaging van de grenzen tussen politieel en militair optreden en die tussen interne en externe veiligheid, de wijdverspreide toepassing van surveillancetechnologieën en de ontwikkeling van een security-industrieel complex, de economische motor voor deze ontwikkelingen. [...] Het resultaat is een toenemende security-militaristische benadering van op lange termijn spelende sociale en economische problemen.”

Er zou veel kritischer gekeken moeten worden naar wiens belang er gediend wordt met de inzet van steeds meer (militaire) middelen voor veiligheid; dat van de samenleving of dat van de beveiligings- en wapenindustrie. Is het middel niet vaak erger dan de (imaginaire) kwaal?

Mark Akkerman

Samen tegen de wapenlobby

Vervolg van pagina 28

defensie en daarvoor is een sterke wapenindustrie nodig.

Het EDA zal een prominente rol krijgen in het beheer van de toekomstige onderzoeksprojecten. Het zal in samenwerking met de lidstaten bepalen welke wapentechnologie in aanmerking komt voor subsidies en het zal de experts selecteren – naar verwachting uit de wapenindustrie – die de resultaten van het onderzoek beoordelen.

CONTROLE

Een andere mede door EDA en de Commissie uitgewerkte maatregel is het openen van de EU binnenmarkt voor wapens. Voor handel binnen de Europese Unie worden algemene vergunningen afgegeven, zodat nationale exportoverzichten – die elk jaar, zij het veel te laat en onvolledig, door de Europese Commissie gepubliceerd worden – lang niet meer alle gegevens weergeven. Controle, en dan vooral controle door een kritisch parlement, wordt daardoor bemoeilijkt, en export wordt makkelijker. Lange tijd werd wapenhandel uitgezonderd van de vrije EU binnenmarkt, en terecht natuurlijk. Wapens zijn geen gewoon economisch goed en al zeker geen product dat vrij verhandelbaar moet zijn. Maar de Commissie doet steeds vaker alsof dat wel zo is, alsof wapens er zijn voor werkgelegenheidsbeleid en industriepolitiek. Het is dan ook de Commissaris voor Interne Markt, Industrie en Ondernemerschap, Bienkowska, die voorop loopt bij het stimuleren van de Europese wapenindustrie.

Europese samenwerking tussen actiegroepen van burgers uit verschillende lidstaten moet democratisch tegenwicht geven aan de lobby van de wapenindustrie in hoofdsteden en in Brussel. Binnen het ENAAT wordt vanaf de basis gewerkt aan kritische controle op wapenhandel en wapenindustrie.

Wendela de Vries

met dank aan Vredesactie (België)

Activisten tegen wapenhandel

Foto: Floor Mertens

Lisa de Leeuw,

**STUDENTE SOCIOLOGIE
IN GRONINGEN**

“Ik zit in het landelijk bestuur van de jongerenorganisatie van de SP: ROOD. Wij zijn vanuit ROOD de actiebeweging ‘Niet in mijn naam’ gestart toen Nederland bombardeerde in Syrië en Irak. We doen vooral ludieke acties in het land. Zo zijn we *undercover* geweest op een wapenbeurs in Amsterdam, waar we met geheime camera’s hebben gesproken met de bedrijven en daar achteraf een filmpje van hebben gemaakt. De wapenindustrie is mede verantwoordelijk voor de eindeloze conflicten in het Midden-Oosten. Ook hebben we met *banners* bij de eerste landing van een JSF-gevechtsvliegtuig in Nederland gestaan, want dat peperdure gevechtsvliegtuig is ook niet in onze naam! En we hebben kaarsjes aangestoken op het Binnenhof voor de burgerslachtoffers die zijn gevallen door Nederlandse bommen in Syrië en Irak. Onze beweging bestaat uit vooral jonge mensen die een vuist maken tegen oorlog en de wapenindustrie. Iedereen is welkom! Like vooral onze Facebook pagina ‘Niet in mijn naam.’”

Bram Vranken,

VREDESACTIE BELGIË

“Op 10 november verzamelden wapenhandelaars en politici in Brussel zich achter gesloten deuren voor hun jaarlijks rondje lobbyen. Meer dan honderd vredesactivisten kwamen in de vroege uurtjes bijeen. Het doel van de actie was ambitieus: zorgen dat de conferentie niet ongestoord kon doorgaan.

“Een perfecte timing zorgde ervoor dat om kwart voor tien stipt tientallen vredesactivisten toestroomden in hartje Brussel. De politie had het gebouw van de conferentie hermetisch afgesloten, behalve hier en daar een opening voor de wapenhandelaars en politici. Kleine groepjes blokkeerden de toegangen, strooide met glitters op de gesteven uniformen van militairen en spanden linten. Groepjes lobbyisten stoven van hot naar her op zoek naar een ingang. Wapenhandelaars en politici moesten zich op bepaalde momenten letterlijk een weg naar binnen wurmen.

Foto: Vredesactie

“Wapenhandelaars en politici konden niet ongestoord vergaderen achter gesloten deuren. Onze oproep aan de Europarlementsleden was duidelijk: ‘Geef geen geld aan de wapenindustrie voor het ontwikkelen van nieuwe wapens!’”

Foto: Majda Slámová

Hana Svačinková,

BRNO, TJECHIË.

“Ik werk voor NESEHNUTI, een organisatie die zich onder meer bezig houdt met vrouwenrechten, migrantenrechten, en antimilitarisme. Ik ben coördinator van de antimilitaristische groep binnen onze organisatie. Sinds 1997 vindt elk twee jaar in Brno de IDET wapenbeurs plaats, de International Defence and Security Technologies Fair. Het is een van de grootste wapenbeurzen in Centraal en Oost Europa en het paradepaardje van de Tsjechische wapenindustrie.

“Vorig jaar stonden we voor de ingang van de wapenbeurs verkleed als De Dood. We hebben ook een *die-in* gehouden op het centrale plein van Brno. We konden vrij makkelijk bij de beurs binnenkomen en liepen rond met T-shirts met de vraag: ‘Hoeveel mensen kan dit doden?’ We zijn nu al aan het nadenken over een actie voor volgend jaar.

“Meer dan de helft van de Tsjechische wapenexport gaat naar landen die op de Freedom House Index staan aangemerkt als ‘onvrij’ of ‘gedeeltelijk vrij.’”

Foto: Martin Broek

Foto: Martin Broek

Tanja IJzer

“Sinds de jaren '80 doe ik regelmatig mee aan anti-militaristisch en anti-nucleair protest. Ik zit ook in het bestuur van Stop Wapenhandel. Deze foto is gemaakt tijdens de jaarlijkse Airbus aandeelhoudersvergadering, voorjaar 2014 in Amsterdam. Airbus maakt zowel civiele als militaire producten, ook voor nucleaire wapens. We protesteerden met ongeveer 100 mensen, we waren erg zichtbaar aanwezig en kregen veel media-aandacht. Met twee anderen had ik een aandeel in het bedrijf gekocht, daarmee moesten ze ons toelaten tot de vergadering. Als aandeelhouder hadden we spreekrecht en konden we vragen stellen over het beleid van het bedrijf. Zo drong ons protest direct door tot de bestuurstop.”

Sarah,

CAMPAIGN AGAINST ARMS TRADE (CAAT) GROOT-BRITANNIË

“Op Farnborough International, een grote internationale wapenbeurs in Londen, heb ik met een groep vrouwen de stand overgenomen van de BAE Systems Eurofighter Typhoon. We wilden aandacht

Foto: CAAT

vragen voor het gebruik van dit gevechtsvliegtuig bij Saoedische aanvallen op Jemen, die in strijd zijn met de internationale mensenrechten. De Britse regering gaat maar door met het verkopen van wapens aan Saoedi-Arabië. De Farnborough wapenbeurs is de plek waar het gebeurt, waar dit soort wapens worden aangeprezen en aan de man gebracht. Onze regering breekt zelfs zijn eigen exportregels om wapens aan de Saoedi's te verkopen. Wij voelden ons gedwongen om tot actie over te gaan.”

Sjors Beenker

“De Amsterdamse Vredeswacht stond 25 jaar op het Beursplein tegen handel in aandelen van wapenproducenten. We deelden flyers uit in zes talen. Daarin vergeleken we de jaarlijkse mondiale militaire uitgaven ten bedrage van 1.700.000.000.000 dollar met uitgaven aan ontwikkelings-samenwerking. Democratieën kunnen die budgetten omwisselen en zo 30 maal meer uitgeven aan verbeteren van levenskwaliteit dan aan vernietiging!

“Met de Franciscaanse Vredeswacht volg ik ITEC, een jaarlijkse beurs voor militaire simulatietechnologie. De burgemeester van Amsterdam sprak naar aanleiding van ITEC in 2005 zijn ongenoegen uit over wapenbeurzen in zijn stad. Ook de burgemeester van Keulen wil sinds 2014 de ITEC niet meer. In 2017 wil ITEC naar Ahoy, wij bereiden actie voor met het doel dat ook Rotterdam de ITEC zal verbannen. We willen spandoeken en vredesvlaggen tonen, flyers uitdelen en gesprekken aangaan met 2.500 officieren, defensieambtenaren, wapenproducenten en bezoekers aan andere beurzen. Weest allen welkom om mee te protesteren van 16 tot 18 mei 2017!”

Wapenexport voor de rechter

In verschillende Europese landen proberen vredesgroepen wapenhandel voor de rechter aan te vechten. In Groot-Brittannië heeft de Campaign Against Arms Trade (CAAT) een zaak aangespannen tegen de regering in verband met wapenexport naar Saoedi-Arabië. In Italië is de export van bommen en munitie, gemaakt in een vestiging van het Duitse Rheinmetall op Sicilië en eveneens bestemd voor Saoedi-Arabië, voor de rechter gebracht

Interessant is dat de Italiaanse regering vindt dat Duitsland verantwoordelijk is voor de bommen terwijl Duitsland juist naar Italië verwijst. Gelukkig is de Italiaanse rechter bereid gebleken de zaak op te pakken. In Frankrijk is een zaak aangespannen namens een Palestijnse familie die in 2014 drie kleine kinderen verloor toen het Israëlische leger een raket afvuurde op hun huis. De raket was geleverd door een Frans bedrijf.

In Nederland is het *Public Interest Litigation Project* (PILP – strategisch procederen voor een publiek belang; een project van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM)), samen met Stop Wapenhandel en Pax een procedure begonnen tegen de verstrekking van een wapenexportvergunning door de Nederlandse regering. Het betreft export van militair materieel naar Egypte ter waarde van meer dan 34 miljoen euro. Voor elke wapenexport moet door de

overheid een vergunning worden afgegeven. De richtlijnen van de EU voor wapenexport en ook het VN-wapenexportverdrag spelen hierbij een rol. De procedure zou in theorie rekening moeten houden met conflictsituaties en mensenrechtenschendingen, maar het is de vraag of dat in de praktijk altijd gebeurt. Volgens PILP-NJCM, Pax en Stop Wapenhandel had de vergunning naar Egypte niet verleend mogen worden: de regering heeft niet of onvoldoende naar de mensenrechten gekeken en de vergunning gaat voorbij aan de betrokkenheid van Egypte bij de oorlog in Jemen. Daarom hebben de drie organisaties bij de regering bezwaar tegen de vergunningsverstrekking ingediend.

Wapenbedrijven kunnen bezwaar maken als hun een vergunning is geweigerd, dus waarom zouden vredes- en mensenrechtengroepen geen bezwaar maken als een vergunning wordt verleend? Ook is een verzoek tot intrekking van de exportvergunning gedaan. De regering heeft op 1 juni 2016 het bezwaar en het verzoek tot intrekking behandeld en de drie organisaties niet ontvankelijk verklaard.

De organisaties zijn daarop een procedure begonnen bij de bestuursrechter en hebben tevens om een voorlopige voorziening gevraagd om de vergunning te schorsen en zo de levering van de wapens te bevriezen totdat er een besluit genomen is over de gang van zaken.

TEAM, SUPPORTERS EN ADVOCaat
JELLE KLAAS VOOR DE RECHTBANK
IN HAARLEM

De bestuursrechter in Haarlem heeft nu echter besloten dat de belangenorganisaties een vergunning inderdaad niet mogen aanvechten, omdat zij volgens de Douanewet van de EU niet “rechtstreeks en individueel geraakt worden” door de levering. In een eerdere, civiele procedure zijn Pax en Stop Wapenhandel juist naar de bestuursrechter doorverwezen. Maar volgens de rechtbank heeft de regering bij de invoering van de EU Douanewet in 2014 de Nederlandse wet buiten werking gesteld. Waar voorheen belangenorganisaties wel toegang tot het recht hadden, kunnen nu alleen wapenbedrijven zelf een vergunning aanvechten.

PILP-NJCM, Pax en Stop Wapenhandel zijn het daar niet mee eens. De organisaties vinden dat het mogelijk moet zijn om een juridische discussie aan te gaan wanneer de Nederlandse staat besluit dat wapens geleverd mogen worden en de mensenrechten in het geding zijn. Zij vinden dat zij wel degelijk als belanghebbenden dienen te worden aangemerkt. Daarom is hoger beroep aangekend. Het hoger beroep dient voor het Hof op 2 december.

Wendela de Vries

Bron: PILP-NJCM

De lange weg naar transparantie in de wapenhandel

Om in actie te kunnen komen tegen ongewenste wapenexporten, zul je eerst in actie moeten komen om überhaupt informatie over die wapenexporten te krijgen. Een jarenlange, maar succesvolle strijd om transparantie.

In juli publiceerde de Nederlandse regering haar jaarlijkse rapport over wapenexport. We zijn geneigd om te denken dat dit soort transparantie binnen de EU normaal is, maar twintig jaar geleden bestond er helemaal geen openbare regeringsinformatie over wapenexporten. De meeste gegevens waren geheim; tot 1998 waren er in Nederland alleen totaalcijfers beschikbaar, onderverdeeld in export naar NAVO-landen en naar niet-NAVO-landen. Maar sinds eind jaren negentig is de transparantie over wapenexporten veel groter geworden. In 1997 lekte een vertrouwelijke lijst met bestemmingen van Nederlandse wapenexporten uit naar de pers. In 1998 werd voor het eerst een rapport over de wapenexporten van 1997 officieel gepubliceerd, daarmee werd een grote stap vooruit gedaan naar grotere transparan-

tie. Sindsdien heeft de Nederlandse regering een succesvolle inhaaloperatie uitgevoerd; de informatie door de Nederlandse regering over wapenexporten is één van de meest transparante ter wereld.

Een verdere stap vooruit volgde na een verzoek op basis van de Wet Openbaar Bestuur door Stop Wapenhandel en het VPRO-radioprogramma Argos, die vroegen om alle regeringsdocumenten betreffende wapenhandel. Dit verzoek werd beantwoord met uitgebreide informatie over afzonderlijke militaire vergunningen in de jaren negentig, zij het zonder gegevens over specifieke types en bedrijven. Het was veel meer informatie dan zelfs ooit was gegeven aan Kamerleden. Als reactie vroegen de parlementsleden hetzelfde niveau van informatie. Dit alles droeg er ongetwijfeld toe bij om de regering te overtuigen dat transparantie op het gebied van wapenexport geen bedreiging vormde voor de handel. Ook kwam er meer speelruimte door de grotere openheid na het einde van de Koude Oorlog. In 2004 werd een eerste rapport met individuele vergunningen voor een bepaalde maand gepubliceerd met een

beschrijving, type vergunning, land van oorsprong, eindbestemming en geldswaarde. Het systeem van maandrapporten wordt nu ook gebruikt voor producten met zowel civiel als militair gebruik en doorvoer. Alles is te vinden op de websites van de regering en Stop Wapenhandel.

Het meest recente jaarrapport, van juli 2016, bevat een bladzijde over exporten die zijn geweigerd. Dit zijn verzoeken om wapens te mogen exporteren, die zijn geweigerd door de Nederlandse regering. Opmerkelijk is dat acht van de 13 tegengehouden leveranties bestemmingen hadden op het Arabisch schiereiland; de Verenigde Arabische Emiraten, Qatar en Saoedi-Arabië. Veel weigeringen zijn gebaseerd op criterium 2 van de Gemeenschappelijke Positie van de EU over wapenexport; de eerbiediging van de mensenrechten in het land van eindbestemming en de eerbiediging door dat land van het internationale humanitaire recht. Een aantal weigeringen worden gemotiveerd met criterium 4: het handhaven van regionale vrede, veiligheid en stabiliteit. De publicatie van deze weigeringen is gedetailleerd en informatief.

Ondanks de enorme toename aan transparantie van de kant van de regering is zelfs over grote exporten nog niet alle informatie beschikbaar. Bij grotere orders voor onderdelen zijn nog steeds andere bronnen nodig om de Nederlandse wapenexportpolitiek te begrijpen. Wat werd er bijvoorbeeld in 2015 geëxporteerd naar Venezuela ter waarde van 20 miljoen euro? Volgens de database van het Zweedse instituut SIPRI zouden de leveranties aan Venezuela apparatuur voor vuurregeling of zoekradars voor grote patrouillevaartuigen kunnen betreffen of zelfs technologie of kennis om zelf die schepen te kunnen bouwen. Maar om dat zeker te weten is informatie van de regering nodig.

Martin Broek

Dit artikel is gebaseerd op een langere blog van Martin Broek in augustus 2016 op de website van Stop Wapenhandel (Engels) – www.stopwapenhandel.org/node/1939

Land van bestemming	Omschrijving	Eindgebruiker	Reden voor weigering
India	Lithium batterijen voor artillerie	Landmacht en special forces	4
Venezuela (transit)	Munitieonderdelen	Onbekend	2,3,7
Thailand	Onderdelen voor trainer en simulator M109 houwitser	Landmacht	4
Verenigde Emiraten	Schakels patroonbanden 30 mm	Landmacht	4
Verenigde Emiraten	Banden voor F-16	Luchtmacht	2
Saoedi-Arabië	Banden voor F-15	Luchtmacht	2
Zuid-Afrika	Beeldversterker voor kijker t.b.v. doelbepaling	Onbekend	7
Oekraïne	Beeldversterker voor nachtkijker op pantserwagens	Ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken	3, 4
Qatar	Onderdelen voor PzH-2000 pantserhouwitsers	Strijdkrachten	2
Saoedi-Arabië (transit)	Onderdelen raketten voor Cougar helikopters	Luchtmacht	2
Verenigde Emiraten (transit)	Batterijen voor drones	Presidentiële Garde	2

Criteria:

1. Internationale verplichtingen EU-landen (sancties)
2. Mensenrechten
3. Interne conflicten
4. Regionale stabiliteit
5. Nationale veiligheid EU-lidstaten en partners
6. Terrorisme en eerbiediging internationaal recht
7. Gevaar voor ongewenste wijziging van eindbestemming
8. Draagkracht van het ontvangende land

DOOR NEDERLAND GEWEIGERDE EXPORTVERGUNNINGEN IN 2015

Stop Wapenhandel klein maar effectief

Muis tegen olifant

Als je in het veilige Nederland woont, lijkt oorlog ver weg. Oorlog is iets van 1940-1945 of het Midden-Oosten en Afrika. Maar schijn bedriegt, Nederland is nog steeds bij oorlog betrokken. Ons land staat in de top tien van wapenexporterende landen.

Eind jaren tachtig is een groep mensen onderzoek gaan doen en actie gaan voeren tegen wapenhandel en wapenindustrie. Omdat het onze verantwoordelijkheid is. Wij, in de wapenexporterende landen, kunnen die handel stoppen. Mensen in een oorlogsgebied, of in een land met een onderdrukkend regime, hebben daar zelf meestal weinig mogelijkheid toe.

De eerste acties richtten zich tegen export naar Iran en Irak, die met elkaar in oorlog waren en beiden hun wapens in

ben nauwelijks budget maar we doen gewoon heel veel zelf. En we hebben een betrokken bestuur en behulpzame vrijwilligers. Bovendien; we boeken resultaat, al gaat het met heel kleine stapjes. Er is nu meer controle en meer openheid dan 25 jaar geleden. En dat is niet vanzelf gekomen.

Acties van Stop Wapenhandel beginnen met onderzoek. Bijna alle informatie komt uit openbare bronnen, maar je moet wel weten waar je zoeken moet. Het komt ook voor dat een beroep wordt gedaan op de Wet Openbaarheid Bestuur, om (soms gedeeltelijk onleesbaar gemaakte) overheidsdocumenten te bekijken. Ook de militaire pers is een interessante bron van informatie over welke wapens worden aangeboden, voor welk soort oorlog, wie interesse heeft en wie

Foto: Paul Dijkstra

ten we een actie te organiseren. Als het kan werkt Stop Wapenhandel graag samen met anderen, want draagvlak en ook frisse nieuwe input zijn belangrijk. We vergeten wel eens hoe ingewikkeld het onderwerp is omdat we er zelf al zo lang aan werken.

KANS OP GEWELD

We richten ons vooral tegen wapenhandel met gebieden in oorlog, met repressieve regimes en met heel arme (schulden-)landen. Is Stop Wapenhandel tegen alle wapenhandel? Nee hoor, we zijn niet tegen wapenhandel die bijdraagt aan vrede en veiligheid. Maar die zien we bijna nooit...

De beschikbaarheid van wapens maakt de kans op geweld groter. Een land dat geld uitgeeft aan wapenaankopen, geeft het niet uit aan duurzame oplossingen voor conflicten; hooguit worden de machtsverhoudingen ermee verschoven. Soms kan dat nuttig zijn, maar meestal betekent het dat andere opties uit beeld verdwijnen. Goed onderwijs, duurzame economische ontwikkeling en een eerlijke verdeling van macht en welvaart dragen meer bij aan vrede en veiligheid dan wapens.

Tot vorig jaar kreeg Stop Wapenhandel een kleine basissubsidie van OxfamNovib maar die is wegbezuinigd. We draaien nu helemaal op particuliere giften en kleine fondsen. Stop Wapenhandel krijgt geen structurele subsidie en geen overheidsgeld.

Stop Wapenhandel

Onafhankelijk vredeswerk heeft onafhankelijke financiering nodig. Steun ons op rekening NL11 TRIO 0390 4073 80 t.n.v. Stop Wapenhandel, Amsterdam. Alle beetjes helpen.

Foto: Wendela de Vries

Europa kochten. Aan die acties deden veel vluchtelingen uit Iran mee. Daarna hebben we, samen met de Indonesische oppositi, actie gevoerd tegen verkopen aan dictator Suharto. We begonnen contacten te leggen met Kamerleden en journalisten en met actievoerders uit andere Europese landen.

BEGINNEN MET ONDERZOEK

Intussen hebben we een kleine maar zeer deskundige organisatie opgezet. We heb-

wil financieren. En we kijken naar Nederlandse aankopen, als we denken dat die vooral worden gedaan om 'onze' wapenindustrie te steunen, zoals bij de plannen om nieuwe onderzeeërs aan te schaffen.

Alle informatie wordt door Stop Wapenhandel openbaar gemaakt op de website en via sociale media. Soms pikken journalisten het op en volgt een publicatie of uitzending, soms willen parlementariërs ermee aan de slag. En soms besluit-